

Orpansa

N:o 1/1996 (vuodesta 1979 n:o 43)

Sisältöä, mm.

Sivu

Raimo Heikkilä:	
Puheenjohtajan palsta	1
Heikki Heino:	
Löytö	2
Per-Olof Bischoff:	
Sukututkijan ohdakkeinen tie	4
Terttu Honkala:	
Vimparin Kirstillä intoa riittää	7
Kirsti Vimpari:	
Kirkonkirjojen kertomaa	8
Antti Hietala:	
Kuinka Laurilan emännän syntymäkoti löytyi	10
Olavi Kallioniemi:	
Syksyinen retki Harsuun	12
Pekka Nuottajärvi:	
"Rahwaan paras lääke ja ainoa Wirkistys"	15
Antti Hietala:	
Hevoskauppa	18
Olavi Kallioniemi:	
Rakkautta ensi silmäyksellä	20
Erkki Rantala, Eeva Anero:	
Pienen pojan kaupunkimatka	21
Seuran kirjastohankinnat v.1995	22

Hallitus

Puheenjohtaja

Raimo Heikkilä
Tuomiokirkonkatu 14 B 6
33100 TAMPERE
puh. 2127434

Varapuheenjohtaja (kirjastonhoitaja)

Helvi Murto
Satamakatu 4 A 25
33200 TAMPERE
puh. 2226210

Sihteeri

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 2232768

Rahastonhoitaja

Kristiina Hopia
Sariolankatu 4
33730 TAMPERE
puh. 3647805

Julkaisujen vastaava toimittaja

Antti Hietala
Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 3440199

Ohjelmavastaava

Raine Raitio
Kulkustie 63
36240 Kangasala
puh. 3647234

Toimihenkilö

Jäsenasiat (uudet. ja eroavat jäsenet,
osoitemuutokset)

Leila Mäkinen
Paakarinkatu 3 B 4
33530 TAMPERE
puh. 3563596

Julkaisutoimikunta

Vastaava toimittaja, pj.

Antti Hietala
Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 3440199

Sihteeri

Terttu Honkala
Mustanlahdenkatu 1 B 99
33210 TAMPERE
puh. 2125569

Olavi Kallioniemi
Liljankuja 4
33300 TAMPERE
puh. 3442939

Matti Koittola
Jysmäntie 4
33850 TAMPERE
puh.3671606

Vilho Puro
Hikivuorenkatu 9 A 21
33710 TAMPERE
puh. 3174781

Julkaisut

- * ORPANA
- * VUOSIKIRJA
- * ERILLISJULKAISUJA

Myynti, tilaukset ja postitus

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 2232768

Taitto

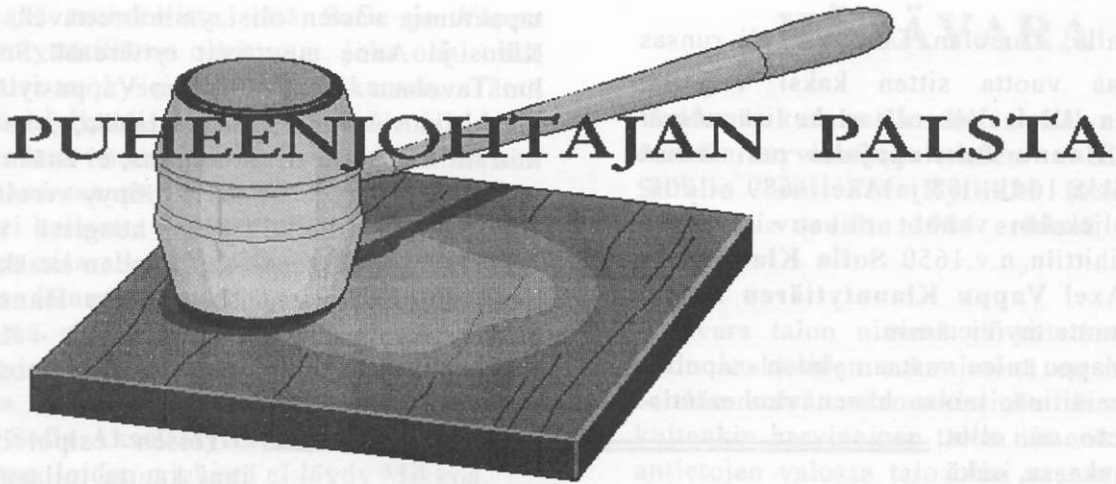
Antti Hietala

Orpanan kansio

Arja Kääriä

Paino

Tehokopiointi ky.

ONNELLISTA TUTKIMUSVUOTTA 1996 !

Jälleen on yksi tutkimusvuosi takana. Kuluneena vuonna seuramme toimi yhä vilkkaasti, ohjelmaa oli yllin kyllin ja osanottajia eri tilaisuuksissa enätysmäärin. Lukuisten hyvien esitelmien ja keskustelujen ohella mieleen jäivät retket Aamulehteen, Turkuun ja Karkun Harsuun. Julkaisut ilmestyivät ajallaan ja muutenkin yhteistyö seuran piirissä sujui juoheasti ja yksituumaisesti.

Totuttuun tapaan ohjelmamme viimeisenä numerona oli syyskokous, jossa valittiin hallitus ja tilintarkastajat vuodeksi 1996 sekä hyväksyttiin talousarvio ja päätettiin jäsenmaksusta. Jäsenmaksu on entinen eli 80 mk vuodessa. Sillä jäsen saa kaksi kertaa vuodessa Orpana-lehden kotiin lähetettynä, oikeuden osallistua seuran kaikkiin kokouksiin ja sukututkimuspäivään sekä käyttää seuran kirjastoa, joka on avoinna kokouspäivinä ja josta saa myös sukututkimusneuvoja.

Hallituksessa tapahtui merkittävä muutos, kun kaksi kokeneinta hallituksen jäsentä, Seija Jäminki ja Leila Mäkinen, ilmoittivat ennen vaalia pätevin perustein, että eivät ole enää käytettävissä. Seija on hallituksen jäsenenä pitkään ja ansiokkaasti hoitanut seuran rahavaroja ja tilinpittoa, Leila puolestaan on toista vuosikymmentä vastannut sihteerinä kokousten, retkien ja muiden tilaisuuksien suunnittelusta ja toimeenpanosta. Seija ja Leila ovat todella olleet kaikkien seuramme toimintojen keskipisteessä. Heidän jälkensä ovat näkyneet kaikkialla. Siitä kummallekin vilpitön kiitos.

Uusina jäseninä hallitukseen valittiin Kristiina Hopia ja Raine Raitio, kumpikin tunnettuja sukututkijoita ynnä historian ja kotiseutunsa tuntijoita. Toivotan heidät lämpimästi tervetulleiksi aktiivisiksi ja vastuullisiksi hallituksen jäseniksi.

Järjestäytymiskokouksessaan hallitus sopi keskinäisestä työnjaosta. Seurallahan ei ole yhtään palkattua toimihenkilöä, joten jokainen hallituksen jäsen joutuu ottamaan vastuulleen osan tehtävistä. Puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja julkaisujen vastaava toimittaja säilyttivät entiset vastuualueensa. Seija Jämingiltä periytyneet rahastonhoitajan toimet siirtyivät Kristiina Hopialle. Leila Mäkinen tehtävistä toimintaohjelmien, kokousten ja retkien suunnittelu ja toimeenpano tulivat Raine Raitiolle. Sihteerin laaja työkenttä on Milja Piepposen käsissä lukuunottamatta jäsenasioita, jotka Leila Mäkinen ystävällisesti lupasi edelleen hoitaa. Erityisesti uusilla hallituksen jäsenillä on paljon opeteltavaa. Onneksi Seija ja Leila ovat luvanneet alkuvaiheessa neuvoa tarpeen mukaan. Ja koko hallitushan on uusien jäsentensä tukena, jotta päästään nopeasti normaaliin rutiiniin.

Totuttuun tapaan toimintavuotemme alkaa Sampolassa lauantaina tammikuun 13 päivänä, jolloin vietämme yhdessä sukututkimuspäivää. Alustusten ja keskustelujen ohella päivä tarjoaa mahdollisuuden tutustua monipuolisesti esillä olevaan tutkimusaineistoon sekä tavata muita asianharrastajia. Uskon, että päivä antaa tälläkin kerralla osanottajille hyödyllisiä viihkeitä, viitteitä ja virikkeitä. Tervetuloa Sampolaan !

Toivotan kaikille Orpanan lukijoille onnellista uutta vuotta 1996.

Kangasalla, Tursolan Tavelassa eli runsas kolmesataa vuotta sitten kaksi veljestä, **Heikki ja Axel**. Vuorollaan he isännöivät isältään, **Hannu Pentinpojalta** perimäänsä tilaa; Heikki 1641 - 88 ja Axel 1689 - 1704. Myös veljeksien vaimot olivat sisaruksia. Heikki vihittiin n.v.1650 **Sofia Klauntyttären**, ja Axel **Vappu Klauntyttären** kanssa nelisen vuotta myöhemmin.

Tämä Vappu tulee vastaan yhden esipolvihaarani esiäitinä, mutta hänen vanhemmistaan tieto on ollut pitkään hukassa, enkä toistenkaan sukututkijojitten tiedoista ole apua löytänyt. Tavelan verotustiedoissa on veljesten anoppi **Anna** v.v. 1655 - 60. Koska tyttärien patronyymi on Klauntytär, pitäisi näinollen löytäyä sopiva Klaus ja Anna-pari heidän vanhemmikseen.

Lähiseudulta löytyy muutama pari, jotka nimien puolesta sopisivat. Lähemmin tarkastettuna lähes kaikki ovat ajallisesti tai muusta syystä osoittautuneet tähän yhteyteen sopimattomiksi. Yksi pari on kuitenkin mahdollinen, ja se löytyi aivan Tavelan naapurista, Sorolan Hauhalaisesta, nimittäin nimismies **Klaus Jaakonpoika ja Anna Hansintytär**. Mistään en kuitenkaan ole löytänyt tietoa heidän lapsistaan. Hauhalainen oli merkitty autioksi vv.1642 -49, jolloin tilalta ei siis ole minkäänlaisia henkilötietoja. V. 1649 Klaus Jaakonpoika yritti ottaa tilan uudelleen verolle, mutta hän oli jo menettänyt sukuoikeutensa siihen. Kruununtilana se lahjoitettiin **Anders Rundeelille** v.1650. Tämän jälkeen ei Klaus Jaakonpojan perheestä löydy Sorolasta verotustietoja. Siellä he kuitenkin edelleen asuivat, koska vielä v. 1652 Klaus Jaakonpoika tuomittiin kuljetta- maan irtaimistonsa pois kolmen päivän kulu- essa. Tätäkään tuomiota Klaus ei kunnioitta- nut, sillä irtaimisto haihtui savuna ilmaan Sorolan palossa vasta myöhemmin. Näitä

Heikki Heino

Löytö?

tapahtumia vasten olisi ymmärrettävää, että Klaus ja Anna muuttivat tyttärensä Sofian luo Tavelaan - varsinkin kun Vappu-tytärtäkin oltiin sinne naimassa. Klausta, joka silloin oli runsaasti yli 60-vuotias, ei enään näy veronmaksajana ja Annakin häipyä verolta v. 1660. Anna oli kuitenkin hengissä vielä v.1672. Tämä ilmenee sen vuoden kesäkä- räjien tuomiokirjoista, jossa **Klaus Hannunpoika Swarthafr** karhuu häneltä - Klaus Jaakonpojan leskenä - tämän velkaa vuodelta 1664.

Toisen esipolvihaarani kautta tullaan samoihin henkilöihin: Kun Tavelan Heikki Hannunpoika v. 1688 kuoli, omisti hän myös Heponiemen Huikkola. Tätä tilaa leski Sofia jäi pitämään uuden miehensä **Kristoffer Danielinpoika Floorin** kanssa. Tämänkin liiton jäätyä lapsettomaksi ottivat he kasvatikseen **Sipi Simonpojan** Paalilan Lintulasta, joka sitten nai kasvattiäitinsä

sisarentyttären **Sofia Mikontyttären** ja peri tilan v.1705. Toisten lähteiden mukaan asia kuitenkin tapahtui päinvastoin?! Wilskmans Släktebook II:ssa palstalla 648, Floorin su- vun kohdalla mainitaan Sofia Mikontyttären olevan Sofia Klauntyttären sisarentyttären tytär. Kaikissa muissa lähteissä puhutaan sisarentyttärestä. Samaisella palstalla Sofia Klauntyttären sanotaan olevan Klaus Hannunpoika Swarthafran tytär. Tämän tiedon **Georg Luther** kuitenkin kiistattomasti kumoaa Genokseen toimittamansa - **Rafael Sumeliuksen** alunperin laatiman Swarthafran sukututkimuksen kommentissa. (Genos 37 p.99 viite 11)

Finneltä taas tulee tieto Sofian olleen turkulaisen tullimiehen **Mikko Alleniuksen** tytär.

Selvyyttä ei kuitenkaan löydy siihen onko Anna Sofia Mikontyttären isoäiti vai isoäidin äiti.

On siis mahdollista, että Sofia ja Vappu Klauntyttärillä on ollut sisar, joka olisi ollut naimisissa kyseisen Mikon kanssa. Tämä kyllä edellyttäisi että sisar olisi toisia huomattavasti nuorempi ja vasta kohtalaisen vanhana saanut Sofian. Toinen mahdollisuus - ellei kolmatta Klauntytärtä ole - on se, että Vappu-sisarella on ollut tytär, joka olisi Mikon kanssa saanut tämän Sofia-tyttären.

Tämä vaihtoehto sopisikin ajallisesti paremmin. Tiedossani ei kuitenkaan ole tällaista tytärtä. Tunnen siitä sisarussarjasta vain **Sofia Akselintyttären, Margareetan ja Kaisan**, joiden miehistä ei löydy Mikkoa.

Kahden esipolvihaarani sukujohto on siis osittain hämärän peitossa, mutta **Karttialan Jaakon Klaus-poikaa** ja kappalaisen, **Johannes Henrikinpojan** Anna-tytärtä pidän kuitenkin esivanhempinani - kunnes toisin todistetaan. □

Tätä juttua keirrotaan Parkanossa, mutta se on tietysti tapahtunut naapuripitäjässä. Talossa oli kinkerit, emäntä oli pannut parasta pöytään. Pappi oli syönyt hieman ahnaasti, ja niin oli mentävä välillä ulkokuhuussiin. Palattuaan sanoi pastori isännälle:

- Saisi tuolla teidän huussissa olla ovikin, kun se on aivan tien vieressä.

Mihin isäntä

- Siellä se on ollu jo vuosikauret, eikä sieltä ole mitään varastettu.

Tietäisikö joku...

Pia Nelin Ruotsista on ottanut yhteyttä seuraan ja kyselee, tietäisikö joku Walborg Juhontyttärestä, joka oli naimisissa sotilaan/korpraalin Michel Quistin kanssa. Tämä oli syntynyt 23.9.1765 Längelmäellä ja kuollut 1814 Längelmäellä. Vastaukset (mieluummin ruotsiksi) osoitteella:

Pia Nelin
Kulingvägen 9
13231 Saltsjö-Boo
Sverige

HÄTÄVARA

Vanha sukutalo Ikaalisten Kilvakkalassa omasi harvinaisen nimen - Hätävara. Silmiin osui FM Kyllikki Heleniuksen kirjoitus vuodelta 1984 eräässä sukukirjassa.

Hätävara talon nimenä ja sittemmin myös talon asukkaiden sukunimenä on merkitykseltään selvä suomenkielinen sana, mutta kuitenkin harvinainen talon nimenä. Historiantietojen valossa talo olisi saanut nimensä lautamiehistön varajäsenenä vuonna 1439 Kyrön (Hämeenkyrön) toimineen Olofin mukaan. Kilvakkalan nuorta talon isäntää ryhdyttiin toimensa mukaan nimittämään Varapojaksi. Lautamiehen varapoika oli lautamiehistön kokouksissa hätävara ja nimikin muotoutui hänelle vähitellen sen mukaan. Lautamiehen varapojan isännöimää taloa alettiin sanoa Hätävaraksi, josta sitten tuli talolle pysyvä nimi.

Hätävaran nykyisillä asukkailla ei ole tiedossaan historiatietojen perusteella pääteltä talon nimen syntyä, vaan heidän suusallinen perimätietonsa kertoo Hätävaran nimen synnyn omalla tavallaan, uskottavasti myös.

Hätävaran tilaa isännöi nykyään Erkki Hatavara (s.1950). Hänen isänsä, vaarinpäiviä viettävä Lauri Hatavara (s.1908) kertoi nimen synnyn seuraavaan tapaan:

"Koko Kilvakkalan kylä oli aikoinaan rakennettu likemmäksi järveä, mutta sitten joinain vainon vuosina kylän talot poltettiin maan tasalle. Suvun esivanhemmat rakensivat sitten kiireesti uuden asuinsijan hieman etäämmälle järvestä korkeampaan maastoon, missä nykyinenkin talo sijaitsee. Poltetun talon sijaan rakennettu ensimmäinen asuinsija oli tarkoitettu hätävaraksi. Nimi jäi pysyvästi talon nimeksi."

Hätävara oli talon ja sen asukkaiden nimenä vielä Lauri Hatavaran kansakouluajana. Mutta sitten hänen isänsä Taavetti Hätävara (1875) halusi, että nimessä ä-kirjaimet muutetaan a-kirjaimiksi ja meni tekemään muutoksen kirkonkirjoihin. Talosta tuli Hatavara. a.h. □

Sukututkijan ohdakkeinen tie

ISÄN SUKU

Kun sukututkimuskärpänen puri minua noin kaksi vuotta sitten, aavistin jo ettei tule olemaan helppoa seurata esi-isien tutkimattomia polkuja. Isäni suku on kotoisin Saksasta, mutta mistä sieltä? Milloin he ovat tulleet Suomeen ja mistä? Missä seurakunnassa olleet kirjoilla? Lukuisat kysymykset odottivat vastausta.

Näihin kysymyksiin sain kuitenkin yllättävältä taholta tietoja, joten henkilöt, syntymäpaikat ja ajat vuodesta 1780 alkaen ovat selvät. Tutkimusmatka entiseen Itäsaksaan 1994 selvitti ja vahvisti tiedot oikeiksi. Itä-Saksassa on koko sodan jälkeisen ajan jatkettu sukututkimusta ja tiedot ovat saatavissa paitsi "Pfarreramtissa" (kirkkoherranvirastossa) eri paikkakunnilla niin myöskin tutkimuskeskuksessa "Deutsche Zentralstelle für Genealogie" Leipzig. (ent. Länsi-Saksan Deutsche Arbeitsgemeinschaft Genealogische Verbände. Brühl). Lisätutkimukset vaativatkin sitten joko paljon rahaa tai sitten oleskelua ja opiskelua muutaman kuukauden ajan paikan päällä. Ainoa suuri kysymysmerkki vielä on isoäitini, joka on täysin hukassa, joten olen ruvennut epäilemään että isoisäni heitti hänet yli laidan ennenkuin laiva saapui Suomeen.

ÄIDIN SUKU

Äidin suku on kotoisin Peräseinäjoelta, Tammi-
saaren seudulta sekä Puolasta. Varsinkin viimeksi mainitun haaran isoisän isoisä on tuottanut paljon, paljon päänsivaa. Missä hän on syntynyt, mistä ja milloin tullut Suomeen jne.

Löysin aivan sattumalta merkinnän Tammi-
saaren kirkonkirjoissa että hän, Ivan Johan Andreef oli aliupseeri, joka palveli tsaarin 8. suomalaisessa linjapataljoonassa, asemapaikka Tammi-

saari. Kirjojen mukaan hän meni 1837 naimisiin paikkakuntalaisen tytön kanssa, reunahuomautuksella "kreik.kat". Tämä harhautti minut ensiksi, koska kaikki venäläiset sotilaat jotka siihen aikaan avioituivat Tammissaarella, olivat ortodokseja, ja niin pappi oli merkinnyt Ivaninkin sellaiseksi. Olisi tietysti pitänyt arvata että puolalainen on roomalaiskatolilainen, niinkuin muutkin sieltä Suomeen tulleet. Varmasti kaikki muistatte esim. Katariina Jagellonican, joka yritti uudestaan tuoda room.katolisen uskonnon Suomeen.

Sain kuitenkin käsiini Ivanin tyttären kastetodistuksen, missä on maininta että kasteen suoritti Augustin Ludkewicz, Viipurin St. Hyacintuksen room.kat. seurakunnasta.

Siitä sitten alkoi vuoden kestänyt etsintä. Mistä löytyisi ko. seurakunnan kirjat? Kaikki ilmoittivat että niitä ei ole. Talvisodan aikana papit pääsivät pakoon Viipurista mutta kirjat jäivät sinne. Väli-
rauhan aikana he etsivät niitä sieltä, mutta turhaan. Ne olivat ja pysyivät piilossa. Tällaisia vastauksia sain paitsi useista sukututkimusseuroista niin myöskin Mikkelin maakunta-arkistosta.

Olin jo antanut toivoni mennä, kunnes löysin Metsosta Kalevi Vuorelan kirjoittaman kirjan "Finlandia Catholica", joka käsittelee room.kat. kirkkoa Suomessa. Siinä oli maininta että St. Hyacintuksen seurakunnan kirjoja koskevia kopioita olisi saatu Suomeen Venäjältä.

ROOMALAISKATOLINEN KIRKKO SUOMESSA

Tässä olisi ensiksi paikalla pieni selvitys room.kat. kirkon alkuvaiheista maassamme. Ensimmäinen seurakunta perustettiin Suomeen Viipuriin vuonna 1799 ja sai nimensä puolalaisen pyhimyksen St. Hyacinthuksen mukaan. Ensimmäiset papit olivat luultavasti dominikaaniveljiä

Puolasta. Kirkonkirjat kirjoitettiin aina vuoteen 1834 saakka latinaksi. Sen jälkeen tulivat papit Vitebskistä, missä saivat koulutuksensa siellä olevassa Posinin domikaanisessa luostarissa. Vitebsk sijaitsi silloisessa Liettuassa sen venäläisessä osassa, mistä johtuu että sen jälkeen kirjakieli oli venäjä ja Suomihan kuului siihen aikaan Venäjään. Pappien palkat ja ylläpito maksettiin myöskin Vitebskistä, 200 ruplaa vuodessa. Piispanistuin sijaitsi siihen aikaan Mohilevin kaupungissa Moskovasta noin 150 km länteen. Ja sieltäpäin hoidettiin koko idän room. katolisen kirkon asiat, aina Kiinan rajaan saakka.

Viipurin seurakuntaan kuului aluksi noin 70 puolalaista ja liettualaista sotilasta Viipurista, sen lisäksi oli muutamia bööminsaksalaisia lasitehtailijoita Karjalassa sekä italialaisia käsityöläisiä. Papeilla oli paljon työtä, koska he joutuivat matkustamaan ympäri Suomea vierailen monella paikkakunnalla - Turussa, Tammisaarella, Vaasassa, Oulussa jne. Koko Suomessa oli siihen aikaan noin 1500 room.kat. seurakuntalaista.

Vasta vuonna 1856 perustettiin seuraava room.kat.seurakunta, St Henrikin Helsinkiin.

Saatuani tietooni, että jonkinlaisia kirjoja oli saatu takaisin Suomeen Venäjältä, aloitin niitten jäljittämisen. Ensiksi soitto katoliseen kirkkoon Helsinkiin, missä eivät tietäneet mitään, mutta neuvoivat ottamaan yhteyttä Studium Katolicumiin. Isä Voutilainen otti minut ystävällisesti vastaan, ja näytti paperikopioita ko. kirjoista.

St. Hyacinthuksen kirjat kopioitiin 1800-luvulla Pietarissa poikakoulussa, Pietarin Mohilevin Arkhihiipakunnan arkistoon. Alkuperäiset palautettiin aina Viipuriin. Niistä kopioista on sittemmin saatu mikrofilmikopiot Suomeen. Tämä mikrofili piti isä Voutilaisen mukaan olla Valtionarkistossa, joten sinne. Huolimatta tunnin etsinnästä niitä ei löytynyt, jätin puhelinnumeroni ja seuraavana viikolla tuli soitto, että kirjat eivät ole, tai edes koskaan olleetkaan siellä!? Seuraavat soitot tutkijoille, jotka ovat tutkineet kopiot. Oulussa ei, Turussa ei, Espoossa ei!! Filmistä ei ole tietoa? Uudestaan isä Voutilaisen tykö. Hän antoi oheisen kirjekopion (jäljennös seuraavalla sivulla), ja oli sitä mieltä että kyllä filmit pitäisi löytyä Valtionarkistosta. Uudestaan sinne kirjekopio kädessä ja sieltähän ne löytyivät tunnisteilla:

NL 270..v1805-1861.

NL 271..v1862-1909.

Olen nyt tutkinut filmit ja pienen pettymyksen kokien todennut että ne sisältävät vain syntyneet, kuolleet ja vihityt. Muuttokirjat puuttuvat kokonaan niinkuin myöskin seurakuntaan kuuluvien nimet.

Tai esimerkiksi sellainen ilmoitus joka on annettu 1882 isoisän tädille, että hänet on siirretty Schlüsselburgin (Pähkinälinnan) pikku porvaristoon, puuttui sieltä. (Minulla on siitä kopio. Ilmoitus tarkoittaa, että hän on kääntynyt luterilaisuuteen). Tällaisia asioita ei ole näköjään ollut tarpeellista tietää muualla kuin Viipurissa. Löysin kuitenkin maininnan, että isoisän setä oli syntynyt 1849 ja 6 kuukautta myöhemmin - 1850 hänet on kastettu. Myöskin Ivan Andreef ja hänen vaimonsa Lovisa Strömberg on siinä mainittu. Mutta varsinainen tieto mistä Ivan on kotoisin puuttuu edelleen. Kaiken lisäksi olen saanut perimätietoa, että nimi Andreef on isoisän isoisän sotakaverin nimi, jonka hän otti kun kaveri kaatui, kuoli ja kuopattiin. Lupauksesta huolimatta nimi ei jatkunut. Syy nimen vaihtoon myöhemmin johtui siitä, että isoisän lapset joutuivat Tammisaarella karsimään, kun toiset lapset kutsuivat heitä "ryssän kakaroiksi"!

HAASTATTELUISTA JA VALOKUVAVUOKSESTA

Ihan lopuksi haluan neuvoa kaikille sukututkimusta alkaville, että hankkikaa aivan ensimmäiseksi pieni sanelukone, jotta vanhempien sukulaisten haastattelut saadaan tarkkaan tallennetuksi ja haastattelkaa useampaan kertaan, aina tulee uutta asiaa esiin ja yleensä vanhempi polvi on mielissään kun heitä jututetaan ja kuunnellaan. Ja aloittakaa jo huomenna! Seuraavaksi hankkikaa - jos ei teillä vielä ole - järjestelmäkamera millä saatte vanhat kuvat kopioitua ennen kuin ne häviää. Ja aloittakaa jo huomenna! Olen itse lainanut albumeja perheistä ja ottanut noin 300 hienoa vanhaa kuvaa suvustani. Nyt on uudet negatiivit, joten ei ole en pelkoa että kuvat häipyvät. Ehkä olisi syytä järjestää valokuvakurssi meidänkin sukututkimusseurassa?

SNTL:n Ministerineuvoston
yht. toimiva Arkistopää-
hallinto

119435, Moskova, B.Pirogovskaja,17
puh. 246-60-15

18.3.85 Nro 15/116

Kunnioitettu herra Paloposki,

Toimitamme Teille molemmanpuolisen vaihtosopimuksen
puitteissa kopiot Leningradin valtion historiallisen
arkiston asiakirjoista, jotka liittyvä Viipurin rooma-
laiskatolisen seurakunnan historiaan vuosilta 1805 -
1908.

Vilpittömällä kunnioituksella

A. M. Pegov
A. M. Pegov
SNTL:n Ministerineuvoston yhteydessä
toimivan Arkistopäähallinnon
päällikön ensimmäinen sijainen

LIITTEITÄ: mikrofilmi, 1609 otosta
16-sivuinen luettelo

Suomi
Helsinki
Suomen valtionarkiston
johtajalle
herra professori
Toivo J. Paloposkelle

*Ylläolevan kopion mukaisen kirjeen isä Voutilainen antoi kirjoittajalle näytettäväksi
Valtionarkistossa.*

□□□

Tietääkö joku...

1700-luvun lopulla lähti kaksi Lammin veljestä kotoaan Jalas-
järveltä. Vanhempi Heikki Heikinpoika Lammi oli syntynyt
31.7.1768 ja poistui 1792. Nuorempi Elias Heikinpoika Lammi
oli syntynyt 27.9.1774 ja lähti 1784, siis 10-vuotiaana. Lasten-
kirjan mukaan hän meni Viipuriin. Oliko se silloin mahdollista?

Olen tutkinut naapuripitäjät, mutta niistä en ole löytänyt. Jos
joku on löytänyt tietoja veljeksistä, ottaisi minuun yhteyttä.

Vilho Puro
Hikivuorenkatu 9A 21
33710 TAMPERE
puh 931-3174781

Vimparin Kirstillä intoa riittää

(Sitä sukututkimusintoa tietenkin)

Seurassamme on monia innokkaita sukututkijoita, jotka vuodesta toiseen jaksavat uutterasti ponnistella tutkimustensa ääressä. Yksi kaikkein innokkaimmista on Kirsti Vimpari, seuramme pitkäaikainen aktiivinen jäsen.

Vuonna 1983 aloittelin sukututkimuksiani Vanhan kirjastotalon vintillä, missä mikrofilmien lukulaitteet siihen aikaan sijaitsivat. Mieleepi on jäänyt, että siellä ahkeroin Kirsti Vimpari oli silloin jo 'vanha tekijä'. Hän oli tutkinut jo ainakin neljä vuotta, mikä aikamäärä tuntui vasta-alkajasta varsin kunnioitettavalta. Nyt on tutkimusvuosia kertynyt toistakymmentä lisää, mutta yhä vain Kirstin tutkimusinto jatkuu.

Kirsti Vimpari on kotoisin Nokialta ja hänen juurensa ovat Satakunnassa. Omaa sukuaan hän on Wigelius. Rakuuna-isoissa on ottanut tämän pappisnimenäkin esiintyneen sukunimen, kun hänen suomalainen sukunimensä Luomalahti ei kelvannut sotilasnimeksi.

Lapsena ja nuorena Kirstin mieltä kiehoi se, että hänen äitinsä mummo oli ollut omaa sukuaan Koppelo. Siitä piti ottaa selvää. Kirstin isä oli kyllä jonkin verran tutkinut omaa sukuaan, mutta Kirstin äidin suku oli tutkimatta. Niinpä Kirsti meni 1970-luvulla mormoonien Nokialla järjestämille sukututkimuskursseille. Sen jälkeen hän kävi Risto Husan vetämän kurssin, joka myös pidettiin Nokialla. Kolmas kurssi oli Jorma Räsänen kurssi Tampereella. Nämä kolme kurssia antoivat vankan pohjan Kirstin tutkimuksille, jotka kurssien aikana olivat jo täydessä käynnissä.

Kirstin tutkimuksilla on kolme pääsuuntaa. Äidin suku on Suur-Sastamalasta, isän suku

Suur-Ikaalisista ja Virroilta. Aviomiehen suvun aluetta on Suur-Ii ja Kainuu. Näiden 'omien sukujen' tutkimisen lisäksi Kirsti on auliisti avustanut lukemattomien henkilöiden tutkimuksia ja antanut eri tahoille monenlaisia tietoja.

Kirstin laajat tutkimukset ovat tuoneet esille joitakin huomattavia henkilöitä. Niinpä hänen miehensä on Juho (Pekka) Vesaisen jälkeläinen kuudennestaista polvessa. Kirstin omien esivanhempien joukosta mainittakoon Simon Lydeman, joka oli Turun pormestari 1700-luvun alussa, ja jonka vaimo oli Arppe-sukua. Toinen esi-isä, Henricus Arvidinpoika, oli Karkun kirkkoherrana 1640-70.

Seuramme jäsenenä Kirsti on ollut melkein alusta asti. Hän käy ahkerasti retkillä ja kokouksissa, käyttää usein puheenvuoroja ja kuuntelee mielellään esitelmää. Hän sanoo saaneensa esitelmistä paljon. Hän mainitsee, että esitelmien kuuntelu erilaisissa tilaisuuksissa on oikeastaan eräs hänen monista harrastuksistaan. Kun toisaalta tuntuu, että Kirsti on mikrofilmien ääressä 'melkein aina', niin tulee ajatelleeksi, että ei hänen elämäänsä kotiasioiden lisäksi muuta mahdukaan kuin sukututkimusta. Tämä käsitys on kyllä täysin väärä. Kirsti on toiminut pakolaisperheiden tukihenkilönä jo viisi-toista vuotta. Hän harrastaa myös kieliä. Italian, espanjan, ranskan ja englannin tunnit ovat parhaillaan menossa. Puutarhanhoitoon ja käsitöihinkin riittää aikaa.

Sukututkimus on kuitenkin Kirstin ykkösharrastus. Kun häneltä kysyy, minkävuoksi hän oikeastaan tutkii, niin Kirsti vastaa: "Sukututkimus on mielenkiintoista ja vaikeata. Jos se olisi helppoa, en varmaankaan tutkisi." □

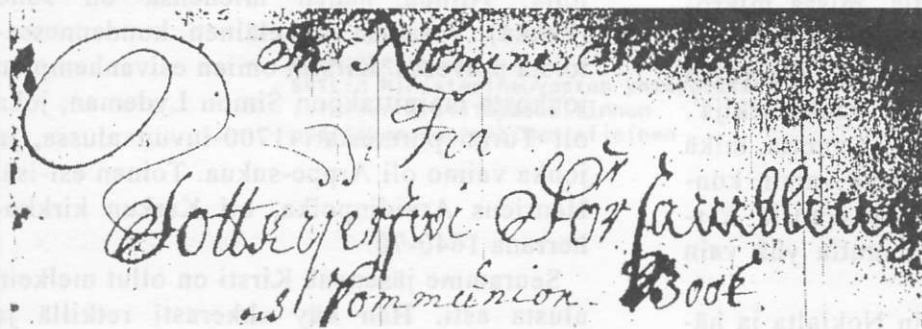
Kirkonkirjojen kertomaa

TOTTIJÄRVEN SEURAKUNNAN
KIRKONKIRJAT

Buodesta 1706 alkavat rippikirjat ovat vanhimpia Suomessa.

Historiankirjat, joihin sisältyy syntyneitten luettelo vuodesta 1692 alkaen sekä kaikki tuolloin vihityt ja kuolleet.

Oheisessa kopiassa on Tottijärven seurakunnan rippikirjan nimilehti 1700-luvun alusta Seurakunnan nini kirjoitettiin tuolloin TOTKIJERFWL.

Vuosina 1706 ja 1708 rippikirjassa olivat seuraavat talot:

Murto, Lana (jossa asui kaksi mylläriä, kuten oli myös talonisäntä sivuammatillaan), **Pihkala, Siukola, Tuhkuri** (jossa asui seppä), **Joutsijoki** (myös seppä), **Teisko, Totkilahti** (tuolloin autioitumassa), **Humaloja, Karukka, Kiimakallio** (jossa asui ajoittain tynnyrintekijänainen, asukkaiden nimi Naskali), **Totkijärven kartano** (jota asusti vouti), **Kirstua, Kurjenalho ja Lammi** (eli Lamminpohja).

Sorvan kylän taloja olivat **Heikkilä, Antila** (autoitumassa), **Knuuttila, Rekola, Uotila, Nikkilä, Tuomola** ja **Vapaluoto** (myöhemmin Vapalo).

Huhdissa sijaitsivat **Vitikka, Runkka, Pietilä ja Poukka.**

Pajulahdessa olivat **Pajukanta, Siuvo, Rouhu, Hyriäinen** (oletettavasti Pajukannan torppa), **Jutila, Laurila, Jouttijärvi, Klee-**

mola (jota viljeli Pajukannan väki), **Jokipohja**, **Tohka** (eli Tarkka), **Skratari** ja **Pärrä**. Näiden asuinpaikkojen haltijoiden ammatiksi on merkitty kaikkien kohdalla bonde (tilallinen).

Tottijärven kartanon torppia olivat **Himo** (autio), **Humaloja**, **Joempää** (autio), Joki-
pohja, Joutsijoki, Kiimakallio, Kirstua,
Skratari, Kurjenalho, Lana, **Lehmilähde**
(autio), **Luikko** (autio), **Luoto** (autio),
Murto, Pihнала, Päärä, Siukola, Teisko,
Totkilahti (autio), Tuhkuri, Vapaluoto
(Vapalo), sekä **Tolppa**. Viimeksi mainittu oli

autiona johtuen mahdollisesti siksi, että Tolpan isäntä Yrjö Simonpoika oli hukkunut 1706 ja hänen poikansa oli määrätty sotilaaksi. Vuoden 1709-1713 rippikirjojen mukaan Tolppa ja Luikko otettiin jälleen viljelyseen, sen sijaan Sorvan kylästä autioituivat Heik-

kilä ja Rekola.

1600-luvun lopun ja 1700-luvun alun sää-
olot olivat vaikeat. Erilaisissa luetteloissa on
mainittu, että monilla Tottijärven tiloilla
menetettiin sato useana vuonna. Autioituneiden
tilojen väki oli saattanut siirtyä joksikin
aikaa muualle. Kirkonkirjoista on luetta-
vissa, että myös Tottijärvellä kiersi kulkurei-
ta.

TALOJEN NIMIEN SYNTY

Talojen nimet valittiin:

Isännän nimen mukaan esim.

Heikki - Heikkilä, Tuomo - Tuomola.

Vanhoja suomenkielisiä käsitteitä käyttäen:
Rouhu - murea, **Tohka** - veneen keula,
Lana - puusäleistä tehty lohimerta,
Luikko - joutsen, **Pärrä** - päreestä tehty
 rohtimen puristin, **Joutsi** - jousi, kaari,
 kaaripyssy, **Poukka** - kipinä, uunista sin-

koava kekäle, **Uoti** - haahka, **Vitikka** - hauskanpitäjä, **Tuhkuri** - vesikko, **Sorva**, pieni, pystyyn kuivunut mänty, **Pelttari** - vyöntekijä, vaskenvalaja ja **Runkka** - syväanne, poukka.

SEURAKUNNAN ASUKKAITA VUOSINA 1706-1713

Seurakunnan kappalaisena oli tuolloin Jacob Henriksson Hoslerus, jonka isä oli toiminut pappina Vesilahdella. Hänen vaimonsa oli Margetha Rosenschmidt (suku aateloitu 1640). Heidän luonaan asuivat 1709-1713 kappalaisen äiti, leskirouva Brita Tyrvenius, jonka isä oli Tyrvään kirkkoherra, kappalaisen anoppi Margetha Rosenschmidt (kirkkoherran leski Saltvikista, kuoli 1710) sekä Gustav Steen, josta tuli myöhemmin lukkari.

Tottijärven kartanon omisti maaherra, valtiopäivämies, kamariherra, yms. Gabriel Gustafsson Kurki. Hän ei kuitenkaan asunut kartanossa, vaan tilan hoidosta vastasi vouti Jaakko Heikinpoika, jonka vaimo oli nimeltään Marketta Rekontytär.

Huhdin kylän Pietilän talossa asui Anders Taimolin vaimonsa Maria Erkintytären kanssa. Anders Taimolin sai sukunimensä ryhtyessään sotilaaksi. Hän eteni urallaan sangen nopeasti: 1699 korpraali, 1702 katselmuskirjuri (sotaväen ottoon liittyvä ammatti), 1704 hänet mainitaan nimismiehenä ja 1707 asiamiehenä (nykyisin ehkä asianajajaa vastaava titteli).

Pajulahden Kleemolassa asui lukkari Daniel Mårtensson. Lukkarin vaimo Valpuri Yrjöntytär oli kotoisin Jokipohjasta. Pajulahden Pajukannassa asui kersantti Jacob Spilbom vaimonsa Kirsti Yrjöntytären kanssa. Laurilassa asui siltavouti Simo Sipinpoika, jonka tehtävänä oli huolehtia teiden ja siltojen kunnosta.

Kuudennusmiehinä (seurakunnallinen luottamustoimi) toimivat Laurilan isäntä Klaus Pekanpoika, Murron isäntä Yrjö Pertunpoika sekä Tuhkurin ja Pajukannan isännät, viimeksi mainitut kuitenkin eri aikoina. Lautamiehenä oli Rouhun isäntä.

Sorvan Uotilassa asuivat entinen Laukon tilanhoitaja Lars Billovius sekä hänen vai-

monsa Maria Malm. Tilalla asui myös naimaton nainen Maria Simontytär Lydman. Hän oli kenties perheen taloudenhoitaja. Uotilassa asui katselmuskirjuri Gabriel Kingström. Uotila oli ratsutila, missä asuivat myös ratsastaja ja sotilas. Lars Billoviuksen hallussa oli välillä myös Rekolan talo. Vapalon (Vapaluoto) isäntä oli tilallinen ja sotilas.

Seurakunnassa asui mainittuina vuosina useita sotilaita, joita olivat sotilasnimiltään esimerkiksi Phylroot, Flanck, Kock, Mutti, Högmudig ja Priari.

Eräs merkillinen asuja oli Mikko Pekanpoika Mirra (syntynyt 1630, kuollut 1722) vaimonsa Kerttu Matintytären (s. 1648, k. 1720) kanssa. Pääasiassa perhe asui Siuvossa, mutta myös esimerkiksi Lammilla ja lyhyen aikaa muuallakin. Mirran ammatista ei ole selvyyttä. Hän yritti ehkä tilalliseksi, mutta ei onnistunut. On myös mahdollista, että Mirra oli entinen sotilas.

Seurakunnassa asui lisäksi kaksi perhettä, jotka olivat vaivaisia ja kiertelivät eri taloissa.

Huhdissa asui mustalainen Matti Olavinpoika vaimonsa Anna Maunontytären kanssa. Sorvassa mainitaan asuneen tataarin (vanha nimitys mustalaisesta) perheineen.

Taloissa oli paimenia, joiden täytyi olla aikuisia, sillä heillä oli velvollisuus korvata tilalle eläinten menetykset.

POIMINTOJA KUOLLEITTEN LUETTELOSTA

Joutsijoella Yrjö Yrjönpojan ja Anna Yrjöntytären neljä lasta kuolivat tapaturmaisesti 24. syyskuuta 1703. Maria oli yhdeksän-, Yrjö seitsemän-, Gabriel neljä- ja Anna kaksivuotias. Naskalin Maria Clemensintytär kuoli 1697 100-vuotiaana ja Kurjenalhon Valpuri Matintytär samana vuonna 105 vuoden iässä. Entinen lukkari Henrik Spinnerius kuoli 88-vuotiaana samoin 1697.

Lähteet:

Mikrofilmit TK 719, 55699 ja
SAY 150
Etymologinen sanakirja

Kuinka Laurilan emännän syntymäkotia löytyi

Ikaalilainen lehtori Kari Rantala on ottanut urakakseen tutkia Ikaalisten tuomiokirjat vuosilta 1695 - 1711. Silloinhan kirkonkirjat olivat tavattoman puutteellisia. Niinpä sitten kirjoittajakin sai omista esivanhemmistaan puuttuvia ja uusiakin tietoja käräjäpöytäkirjoista.

Laurilan Erkki Juhonpoika meni naimisiin vuonna 1700. Olot olivat ehkä vielä sekavat suurten kuolonvuosien jälkeen ja sota Venäjää vastaan oli käynnissä Baltiassa. Ehkä papitkaan eivät pitäneet kirjaamisiaan kovin tarkasti, koska Erkin vaimosta Riitta Matintytystä ei vihittyjen luettelossa ollut merkintää mistä päin Ikaalista hän oli kotoisin.

Olin saanut jo jonkinlaisen sukukirjan aikaiseksi ja siinä Riittasta ei ollut muuta tietoa kuin että hän oli syntynyt 1675.

Kari löysi mm. erään käräjäpöytäkirjan vuodelta 1707 jonka Jorma Räsänen on suomentanut:

"Talollinen Yrjö Matinpoika Vähäröyhiöstä esitti kanteen paimen Kirsti Yrjöntyttä vastaan, samasta kylästä, että tämä oli viime syksynä huolimattomuudesta jättänyt kaksi lehmää metsään, missä karhu oli ne repinyt kuoliaaksi. Hän vaati Kirstiä maksamaan vahingon. Kirsti Yrjöntyttä vastasi, ettei hän ollut saanut tarpeeksi ruokaa, eikä liioin mahtanut mitään, että Yrjöä oli tällainen vahinko kohdannut.

Yrjö kutsui todistajaksi lautamies Matti Yrjönpojan Vähäröyhiöstä. Hän oli arvioinut raadellut lehmät ja kertoi kuten Tuomas Yrjönpoika Leutola samasta asiasta, että Kirsti oli ommellut esiliinaansa paikalla, missä karja tavallisesti makasi ja että karja oli ilman paimenta juoksennellut metsässä. Kolme lehmää tuli raadelluksi ja sen Matti todisti. Arvioi yhden lehmän 15 taalerin arvoiseksi ja yhden lehmän 12 ja oli kaksi vielä elänyt kaksi päivää raatelemisen jäl-

keen ja kolmantena päivänä heti kuollut. Kuitenkin kantaja itse oli saanut nahkat ja lihat näistä lehmistä, jotka olivat puoliksi käyttökelpoisia."

Nyt tulemme siihen kohtaan pöytäkirjaa josta alkaa selvittää Riitta Matintytären syntymäkotia. Pöytäkirja jatkuu:

"Kantaja sanoi, että Kirsti oli kertonut hänelle jotain ja kantaja kutsui lankonsa Erkki Juhonpojan Vähäröyhiöstä, joka kertoi että suunnillen 8 päivää ennenkuin tämä vahinko tapahtui on Kirstin ja Yrjön välillä ollut sanaharkkaa, jolloin Kirsti oli sanonut Yrjölle, että hän vielä saisi itse etsiä lehmänsä metsästä.

Kirsti ei voinut kieltää, mutta väitti kuitenkin olevansa täysin syytön näiden lehmien kuolemaan. Koska hän oli etsinyt niitä, mutta ei ollut löytänyt."

Kirsti tuomittiin korvauksiin, mutta se ei enään kuulu tämän jutun piiriin.

Pöytäkirjassa mainittu Erkki Juhanpoika (Laurila) oli Riitta Matintytären mies ja Yrjö Matinpoika puolestaan oli nainut Laurilan Marian v. 1698. Tuolloin vihittyjen kirjassa mainittiin, että Yrjö oli Kilvakkalasta. Viimemainittukin pariskunta asui Laurilassa ja Yrjö Matinpoika esiintyi talollisena. Näin kertoo henkiveroluettelo. Tosiasiassa hän oli talon vävy ilman isännyyttä. Ehkä hän odotti että Laurila jaetaan ja hän saa toisen puolen. Talo jaettiin, mutta vasta Erkin ja Riitan poikien kesken.

Niin, Kilvakkalassa eleli 1600-luvun lopulla kaksikin Yrjö Matinpoikaa. He olivat kaiken lisäksi saman ikäisiä. Toinen Soinin talon poika, toinen Kangan. Riitasta ei näy merkintää verotiedoissa (ES 2181). Se ei ole valitettavasti mitenkään poikkeavaa, koska usein tyttäret naittiin niin nuorena, etteivät he verotiedoissa näy. Varsinkaan kun nuorten ikä useinkin valehdeltiin verottajille.

Kertoisiko kuolleitten luettelo mitään? Kyllä - suurina kuolonvuosina kuoli Yrjö Matinpoika Kilvakkalasta, mutta taloa ei mainita.

Jatkotutkimus henkiveroluetteloissa osoitti, että Yrjö Matinpoika oli häipynyt perheineen Laurilasta, ja v. 1709 Kilvakkalan Kangon isännäksi ilmoitetaan Yrjö Matinpoika ja vaimona Marketta, joka seuraavana vuonna on korjattu Mariaksi. Näin olisi Kangon talon poika palannut kotitaloonsa isännäksi. Kun sitten vuonna 1726 isännäksi ilmoitetaan Matti Yrjönpoika, joka ilmeisesti oli v.1705 Röyhäniemen Laurilassa syntynyt Matti jonka isäksi ilmoitettiin Yrjö, voidaan olla melkoisen varmoja, että Yrjö Matinpoika ja hänen sisarensa Riitta Matintytär olivat kotoisin Kilvakkalan Kangolta. Kuolonvuosina kuollut Yrjö Matinpoika oli siten nähtävästi Soinilta.

Näin löytyi Riitta Matintyttäreille juuret, jotka Ikaalisten Kilvakkalan Kangossa ulotuivat isänsä puolelta 1500-luvulle asti.

Pitänee tehdä sukukirjaansa jatko-osa, koska lisää tietoa löytyy.

Eräs selviytymistarina

Seuraavassa käräjäpöytäkirjassa esiintyy jälleen kaksi esi-isääni, Klemetti Olavinpoika Hiitti Parkanosta ja hänen poikansa Mikko.

Näinvuosin tulee kuluneeksi kolmesataa vuotta suurista kuolonvuosista. Oli ollut kovia katovuosia 1695, 1696 ja 1697. Nälän heikentämiä ihmisiä alkoi kuolla sairauksiin ja suoranaisesti nälkään. Ikaalisten silloisesta väestöstä, joka lieene ollut n. 2200, kuoli noina vuosina puolet.

Elettiin vuotta 1709, kansa oli elpynyt nälkävuosista, eikä isovihakaan ollut vielä alkanut. Niinpä viljaa liikeni jo viinankin tiputukseen.

.....

"Martti Heikinpoika Luhalahdesta kertoi oikeudelle, että hänen lankonsa eli siskonsa mies Mikko Klemetinpoika, joka oli hallinnut Luhalahden taloa¹ ja ollut siis Luhalah-

den kruununtalollinen oli otettu vuonna 1702 vakinaiseen rykmenttiin sotilaaksi. Mikko oli antanut Martin vanhempien paloviinapannun isälleen Klemetti Olavinpojalle Parkanosta.

Martti pyysi, että Klemetti velvoitettaisiin palauttamaan paloviinapannu Martin vanhemmille. Klemetti vastasi haasteeseen että:

- Mikko oli menneinä vaikeina vuosina 1697 pantannut tämän pannun ensi aluksi 27 taalerista kuparirahaa.

- Tällä rahalla hän oli ostanut viljaa talon väen elatukseksi.

- Tämä vilja oli tullut Martin ja muitten lasten hyväksi.

- Sitten isä-Klemetti ja poika-Mikko olivat antaneet Martin isän velan maksuksi Kestiekievarin pitäjälle Heikki Kuivaselle 9 taalaria.

- Tämän paloviinapannun arvosta 36 taalaria myytiin hevosia.

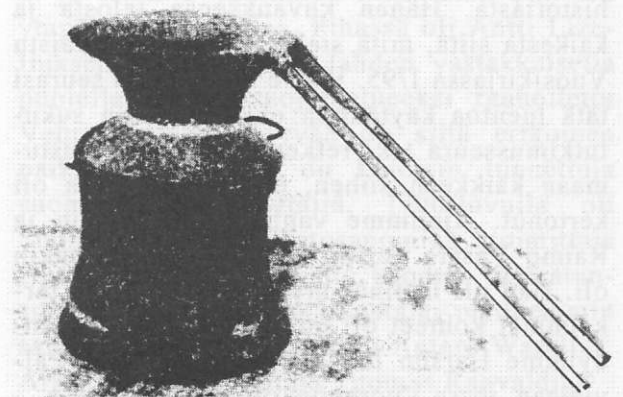
- Tämä raha 36 taalaria oli poissa Klemetiltä ja hän sanoi mielellään palauttavansa paloviinapannun, kun rahat 36 taalaria hänelle suoritetaan.

Kantaja huomautti, että hän tuohon aikaan oli vielä ollut alaikäinen ja pyysi, että Klemetti velvoitetaan väitetyt toimitukset valallisesti vahvistamaan ja pyysi, että Martti velvoitettaisiin 36 taalaria vastaajalle luovuttamaan. Sen jälkeen Klemetti on valmis luovuttamaan paloviinapannun Martille moitteettomassa kunnossa."

.....

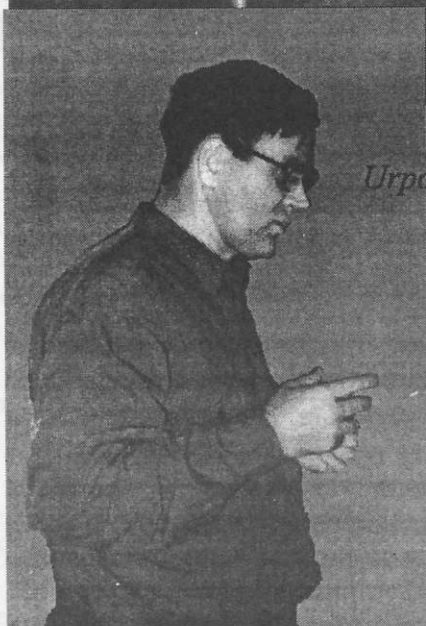
Ei se vilja niin lopussa ollutkaan. Sitä löytyi, jos oli rahaa.

(Käräjäpöytäkirjan suomennos: Jorma Räsänen)

Viinapannu Hämeenkyrön kotiseutumuseosta

¹Talon nimi Köntti

Urpo Vuorenoja ja Harsu

Teksti Olavi Kallioniemi, kuvat Leila Mäkinen

Syksyinen retki Harsuun

Viime vuoden tammikuussa kävi Urpo Vuorenoja kokouksessamme kertomassa entisen Karkun Palvialassa sijaitsevan Harsun talon historiasta. Hänen kuvauksensa talosta ja kaikesta siitä, mitä sieltä löytyi on julkaistu Vuosikirjassa 1/95. Viime lokakuussa seurasi tätä luentoa käytännön ekskursio, kun sukututkimusseura teki retken Karkkuun tutustumaan kaikkeen siihen, mistä Vuorenoja oli kertonut. Ajelimme vanhoja teitä pitkin ja Raimo Vasara kertoili, mitä taloja missäkin oli. Hän oli laatinut myös kartan, johon tärkeimmät kohteet oli merkitty. Perillä pysähdyimme Harsun luo Karkun keskustaa, Palvialaan, jossa Vuorenoja oli meitä vastassa.

Harsulla

Menimme sisään pitkän punaisen päärakenuksen ovesta. Eteisessä meidät otti vastaan talon emäntä Maiju Vuorenoja, joka ohjasi joukkomme istumaan. Sovimme hyvin yhteen huoneeseen kuuntelemaan Urpo Vuorenojan esitystä. Tilaa talossa riitti. Vuorenoja esiteli löydettyjä kirjoja, mitaleita, kunniakirjoja ym. Joukossa oli 20-luvun puhelinluetteleja, 1800-luvun alkupuolen kirjoja, oli Wähä -Katekismus, joka oli niin "vähä", että sopi nyrkin sisään. Oli rakennuspiirrustuksia, kalentereita, vanha virsisävelmistö ym. Osa oli viety Turun maakunta-arkistoon tutkittavaksi. Talon entisten asukkaiden kunniakir-

joja oli asetettu seinälle. Meillä oli tilaisuus omin käsin ja omin silmin tutustua löydettyyn aineistoon. Uusia esineitä tulee aikaan päivänvaloon lisää, kun ullakkoa ennätetään pöyhiä. Mitähän kaikkea vanhojen talojen ullakoilta purujen alta löytyisikään, jos kaikki vanhat vintit tarkastettaisiin. Monien retkeläisten sukulaisuudet Karkun vanhoihin sukuihin saivat esityksen ja keskustelun aikana selvitystä.

Erinomaisen maittavan aterian jälkeen Maiju Vuorenoja Kertoi talon kievariperinteestä, josta hän oli tehnyt tutkielman. Paljon ja monenlaista väkeä oli kievarikyytiä käytäntynä. Varsinkin tuomarit olivat hyviä asiakkaita. Heitä asui Karkussa paljon ja käräjien aikaan tuli vieraspaikkakuntalaisia käräjille Koljaalle. Olipa Väinö Tannerkin tarvinnut kyytiä Mouhijärvelle.

Tienvarren näkymiä

Kahvin jälkeen nousimme autoon ja aloitimme kiertomatkan Rautaveden ympäri Vuorenojan toimiessa tietorikkaana oppaana. Matkalla ohitimme vanhoja karkkulaisia taloja. Palvialassa asui Akseli Gallen-Kallelan äiti vuosikausia. Mäen päällä oli Tuomiston talo, Ruskepää. Aluskylän kansakoulu muinaisen Ikosen talon paikalla on akateemikko Virtarannan lapsuudenkoti. Hänen isänsä oli siellä opettajana. Entinen emäntäkoulu jäi vasemmalle ja Hoikan opisto, keuhkovammaliiton kuntoutuslaitos oikealle, molemmat kauempana maantiestä. Koljaan vanha käräjätalo seisoo aivan tien varressa ja heti sen jälkeen metsikön takana ovat entinen lotta-opisto Sorja ja Otto-Iivari Meurmannin huvila. Hänen isänsähän toimi Karkussa piirilääkärinä. Samalla alueella on myös Karkun Evankelinen Opisto. Fulkkilan linnamainen huvila kohosi mäen päällä. Ohitimme Riippilän järven ja sen saarella sijaitsevan Hjeltin huvilan. Omistaja oli aikoinaan tunnettu hyönteistutkija.

Karkun harmaakivikirkko Rautaveden ja Riippilän välissä on valmistunut arkkitehti Kallion piirustusten mukaan v.1914. Hautausmaan reunassa on Meurmannin piirtämä kappeli, "Korpikuusi". Heinoossa ohitimme Karvan talon. Karva on aikoinaan merkinnyt

samaa kuin väri. Vielä nytkin puhutaan esim. verenkarvaisesta eli verenvärisestä. Karvan taloon taloon juontuvat myös sellaiset pitäjät kuin Merikarvia ja Maakarvia, josta myöhemmin on jätetty sana maa pois.

Poikkesimme Sastamalan vanhalla Marialle omistetulla kirkolla. Sen kirkkomaalla oli lukuisia hautoja, joissa lepääviin vainajiin liittyi mielenkiintoisia tarinoita. Kirkkoa katselimme myös sisäpuolelta. Vanhaa esineistöä on koottu kirkon peräosaan. Hyllylään olivat vanhat pyhimysten kuvat, joita rippikoulupojat olivat vuosisadan alussa vuoleskelleet, kun ne lojuivat tarpeettomina ja unohdettuina kellotapulin lattialla. Oli raskaat ruumispaarit, joiden etupäässä luki: *"Tänäpäni minä, huomenna sinä haetaan kannetan"* ja takana kulkevat kantajat näkivät koko ajan silmissään varoituksen: *"Kylä peräsäni tulet vielä pikemmin kos luulete"*.

Vanhaa Tyrvää

Seuraava pysähdys oli Tyrvään vanhalla kirkolla Kallialassa. Täältä ovat peräisin ainoat keskiaikaiset seurakunnan tilikirjat. Ympäristöä on raivattu, niin että kirkko näkyy nyt kauas maantielle. Kirkko on menettänyt viimeaikaisissa tutkimuksissa iästään yhden vuosisadan, mutt sillä ei ole merkitystä. Se on säilynyt koskemattomana vuosisatojen ajan. Ei ole tehty korjauksia, jotka olisivat hävittäneet tai muuttaneet sen alkuperäistä luonnetta.

Sitten ajoimme läpi Vammalan sen toisella puolella sijaitsevaan Sallin taloon. Vanha piharakennus on kunnostettu ja toimi nyt pitopaikkana. Joimme siellä kahvit ja samalla ja samalla kuulumme sekä talon että sen ympäristön historiaa. Pihassa oli Antti Lize-liuksen muistokivi ja lahden vastakkaisella puolella luonnonsuojelualueeksi rauhoitettu Vehmaanniemi. Tyrvää on siitä erikoinen paikka, että sieltä on kotoisin tunnettuja suomenkielen käyttäjiä. !700-luvulla oli Suomenkielisten Tietosanomien toimittaja Antti Lizelius, joka oli kahden raamatunsuomennoksen kielentarkastaja, myöhemmin samassa tehtävässä on ollut Antero Warelius. Arkkivirsien kirjoittaja Tuomas Ragvaldin-

Tyrvään Pyhän Olavin kirkko

poika oli tyrvääläinen ja kielimiehiä on riittänyt vielä tällekin vuosisadalle.

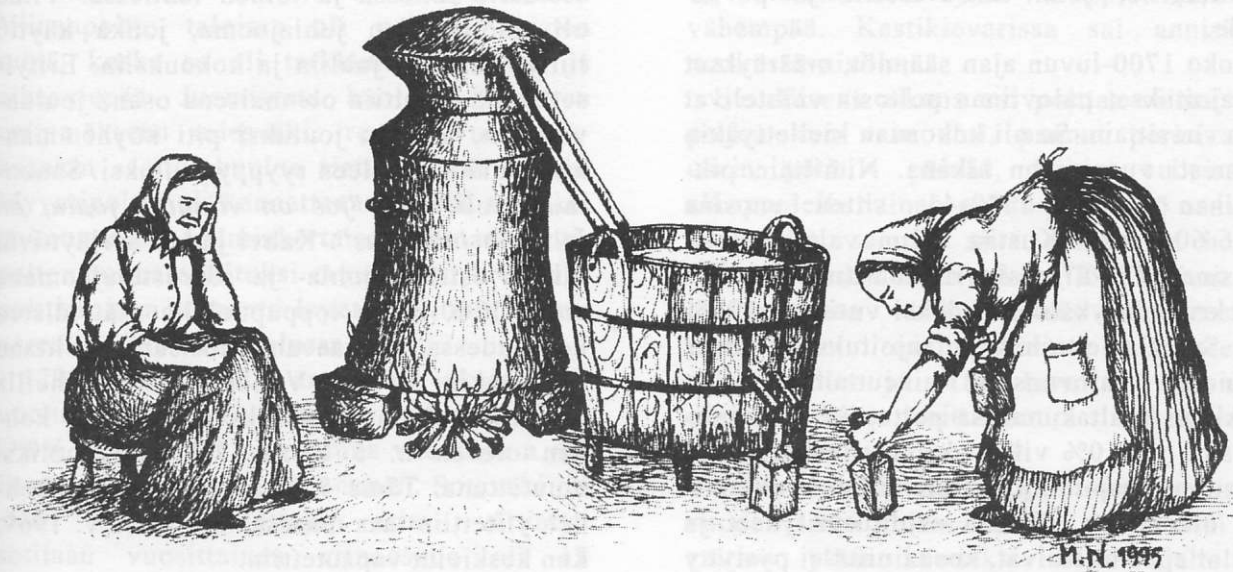
Salokunnan puolella

Matka jatkui yli Outokummun maanalaisten käytävien, kunnes käännyimme Karkun Salokunnan alueelle. Historiaa löytyi sieltäkin. Karkunkylä oli 1500-luvulla merkittävin kylä ja koko pitäjä sai siitä nimensä. Arven rannassa olevalla Kirkkovainiolla oli Karkun ensimmäinen kirkko jo 1100-luvulla, kunnes toiselle puolen Rautavettä rakennettiin nykyinen Sastamalan kirkko. Kollasen talosta oli ensimmäinen oli ensimmäinen lainsuomentaja Abraham Kollanius kotoisin. Kiuralassa ohitimme Koirakallion, jolla muinoin pidettiin vahtia, ettei vainolainen yllättäisi ja myöhemmin se on ollut nuorison tanssipai-

kana. Kiuralassa on ollut Suomen ensimmäinen vaneritehdas, jonka valmistamia reijittyjä pyöreäistuimisia tuoleja saattaa vielä silloin tällöin tavata.

Saavumme takaisin Harsulle. Vuorenoja ilahdutti meitä lauluillaan mm. kirkoissa ja matkan päättyessä. Entisenä karkkulaisena oli minullekin matkalla paljon uutta ja moni unohtunut asia tuli jälleen mieleen. Vielä enemmän saivat varmasti ne, joille seutu oli ennestään oudompi. Koko matkaseuran puolesta kiitän lopuksi matkan järjestäjää, Leila Mäkistä sekä Maiju ja Urpo Vuorenojaa, jotka auliisti antoivat talonsa tutkittavaksemme. Urpo Vuorenojan erinomaisen opastuksen ansiosta saimme monia mielenkiintoisia, eräille jopa omaa sukututkimusta sivuavia tietoja. □

"Rahmaan paras lääke ja ainoa virkistys"

"Paloviinan käyttäminen, taikka oikeastaan väärinkäyttäminen on tätänykyä niin täällä kuin muuallakin tulvinut yli oikeitten rajojensa. Jos tavallisten juopumus-sakkojen lisäksi tällaista pahetta rangaistaisiin myös julkisella kirkkorangaistuksella, niin ehkä juopumus maassa olisi harvinaisempaa." Näin kirjoitti FM P.A.Gadd 1700-luvun puolivälissä, kuvattaessaan Ylä-Satakunnan oloja.

Entisajan runsasta viinanpolttoja ja käyttöä, sekä esivanhempiemme monesti viinanhuuruista elämää on peitelty myöhemmän ajan historiankirjoituksessa. Pitäjän- ja maakuntahistoriat korkeintaan ohimennen mainitsevat kyseisestä asiasta. Tätä kansamme suurta heikkoutta on kyllä muussa yhteydessään tutkittu ja julkaistukin eri teoksissa.

Keskiajalla maassamme ei vielä tunnettu paloviinaa, valmistettiin ja juotiin vain olutta ja sahtia. Milloin miedompaa, milloin vahvempaa. Mutta jo 1500-luvulla tiedetään Suomen linnoissa olleen viinapannuja, joissa poltettiin viinaa linnan asukkaiden ja varus-

väen tarpeisiin. Sitä käytettiin aluksi vain lääkkeenä ja mm. ruudin valmistuksessa.

1600-luvun kuluessa polttotaito kulkeutui Ruotsista päin muuallekin maahamme, ja levisi kartanoiden sekä pappiloiden välityksellä rahvaan pariin, syrjäyttäen vähitellen oluen juhla- ja seurustelujuomana. Paloviinan poltto oli maaseudulla 1600-luvulla, ja vielä seuraavankin vuosisadan alkupuolellakin täysin vapaata. Isonvihan aikana sen poltto ja käyttö levisi entistä enemmän kansan keskuuteen. Sanottiin, että jokaisen kirkon luonakin oli vähintään yksi palovii-nakrouvi. Polttoa yritettiin rajoittaa ja kieltää isonvihan jälkeen viranomaisten määräyksillä, jotka kuitenkin jäivät melko tehottomiksi. Papistokin alkoi kiinnittää huomiota viinan väärinkäyttöön, ja yritti saada kansaa parantamaan tapojaan. Menestys ei ollut kehuttava, koska he itsekkin melko yleisesti polttivat saamansa veroviljan viinaksi ja jopa pitivät krouvia. Juopumus tuli rangais-tavaksi teoksi 1730-luvulla, sekä maallisen, että kirkkolain mukaan. Seuraamuksena oli joko sakkoa, jalkapuuta tahi molempia. Samalla vuosikymmenellä kruunu keksi pohjat-

toman rahantarpeensa tyydyttämiseksi alkaa verottaa viinanpolttoa. Tästä lähtien maaseudulla vain maataomistavat saivat polttaa tiettyä veroa vastaan, sekä kotitarpeiksi, että myyntiin. Myyntipoltosta joutui maksamaan korkeamman veron. Kaupungeissa poltto-oikeus voitiin antaa veroa vastaan myös maattomille, esim. krouvareille ja porvareille.

Koko 1700-luvun ajan säännöt, määräykset ja rajoitukset paloviinan poltosta vaihtelivat jopa vuosittain. Se oli kokonaan kiellettyäkin kolmesti vuosisadan aikana. Nimittäin pikkuvihan aikana 1742-43, sitten vuosina 1756-60, sekä Kustaa III:n valtakaudella vuosina 1772-87. Paloviinan valmistus otettiin kruunun yksinoikeudeksi vuosiksi 1775-87. Synä kieltoihin ja rajoituksiin olivat huonojen satovuosien aiheuttama viljan niukkuus (valtakunnassa poltettiin normaali-vuosina yli 10% viljasadosta viinaksi), sekä kruunun rahapula, joka esti viljan hankkimisen ulkomailta. Kaikki rajoitusrytykset ja kiellot epäonnistuivat, koska niitä ei pystytty riittävästi valvomaan. Ankarista rangaistus-seuraamuksista huolimatta salapoltto ja salakuljetus huolehti kansan viinantarpeesta kieltolakiaikoina.

Aina kun viinan polttoa rajoitettiin tai kiellettiin, niin rahvaanvalituksissa valtiopäivillä tuotiin esille kuinka tärkeä ja välttämätön rajoittamaton viinanpoltto-oikeus talonpojille on. Ensiksikin rahatulojen saamiseksi ja kosteuden pilaaman viljan, jota ei voinut käyttää muuhun kuin viljanpolttoon, saamiseksi hyötykäyttöön. Toiseksi viinanpoltossa sivutuotteena syntyvä rankki nähtiin korvaamattomaksi lisäksi eläinten ruokinnassa. Esim. sikoja ei katsottu voitavan pitää, ellei ollut antaa rankkia niille ruuaksi. Samoin tuotiin ilmi, että rahvas ei polttanut viinaa ylellisyyden tavoittelemiseksi, vaan myös välttämättömyydestä itsensä ja väkensä vähäiseksi virkistykseksi raskaassa työssä. Lisäksi kohtuullisen viinankäytön uskottiin torjuvan sairauksia. Kohtuulliseksi katsottiin 1700-luvun puolivälissä vielä 8 kannun (n. 20 litran) vuotuinen paloviinan käyttö. Talollisten mielestä säästy paljon muuta särvintä, jos heillä oli antaa palkollisilleen ryyppy-pari aamiaiseksi.

TALONPOJAN JUHLAJUOMA

Juopottelua häissä, hautajaisissa, ristiäisissä ja lukukinkereillä yritettiin rajoittaa ja kieltää. Esim. Kangasalla lukukinkereillä harvoin 10 kannua (26 litraa) paloviinaa riitti. Suositukseksi annettiin nyt, että ryyppy vieraalle tullessa ja toinen lähtiessä. Viina oli talonpoikien juhla-juoma, jonka käyttö liittyi kaikkiin juhliin ja kokouksiin. Erityisesti sitä pidettiin olennaisena osana joulunviettoon, ainakin jouluksi piti köyhemmänkin hankkia väelleen ryyppy jouluksi. Sanontatapa oli, että *"jos on viinaton joulu, on leivätön juhannus"*. Kahvi ja tee syrjäyttivät viinan osittain juhla- ja seurustelujuomana ensin 1700-luvun loppupuolella säätyläisten keskuudessa, seuraavan vuosisadan mittaan rahvaankin parissa. Vuoden 1770 vaiheilla arvioitiin alkoholikulutuksen henkilöä kohden olevan n. 5 litraa, 100% alkoholiksi muutettuna. Tämä 5 litran raja henkeä kohden ylitettiin taas maassamme vasta v. 1969, kun keskiolut vapautettiin.

Kustaa III:n määräämän kieltolain aikana tultiin kohta huomaamaan, ettei kruunu tule toimeen ilman viinanpolttoa saatavia tuloja. Niinpä v. 1775 otettiin viinanvalmistus kruunun yksinoikeudeksi, ja perustettiin isoja kruunun viinapolttimoita eri puolille valtakuntaa. Suomeen niitä rakennettiin aluksi 7 kappaletta, yksi niistä Tampereelle. Varsinainen tuotanto Tampereen polttimon 12 rankki- ja 6 kirkastuspannalla pääsi alkuun v. 1778. Parhaimmillaan siellä tuotettiin paloviinaa 286.000 litraa vuodessa, henkilökuntaa oli tuolloin toistasataa. Polttimo sijaitsi nykyisen Finlaysonin vaiheilla. Polttimossa tuotetun viinan väkevyydeksi määrättiin n. 50%, tämä saavutettiin yleensä kerran kirkastamalla. Viljaa polttimolle ostettiin maakunnasta ja ulkomailta. Rahvas saattoi vaihtaa viljaansa viinaan polttimolla, mistä myös vähittäismyyjät, eli kestickievarit ja krouvit ostivat viinan tukuttain.

Nämä isot kruununpolttimot eivät kuitenkaan osoittautuneet niin tuottaviksi valtiolle kun oli kuviteltu, eikä kruunu saanut niiden kautta odottamaansa määrää tuloja. Niinpä kotitarvepoltto sallittiin taas veroa vastaan vuodesta 1788 alkaen. Veroa talolliset jou-

tuivat maksamaan, polttivat tai eivät. Tilan koko määräsi pannun koon ja maksettavan polttoveron määrän, poltto-oikeuden saattoi myös luovuttaa tai vuokrata toiselle. Isolla kunnollisella pannulla saatiin viljatynnyristä (165 litraa) helposti 18 kannua (n.50 l.) viinaa. Rahvas pienillä pannuillaan sai vain 12 kannua (n. 13 l.) viljatynnyrillisestä. Viinanpoltto taloissa oli paljolti naisten työtä, koska se oli tarkkuutta vaativaa ja aikaavieppää. Juomisesta huolehtikin sitten enimmäkseen miesväki, rengin vuosipalkkaankin saattoi kuulua tietty määrä viinaa. Myyntipoltto oli kannattavaa, koska viinaksi poltetusta sai kolminkertaisen hinnan. Kotipolton tultua sallituksi muutamien kruunun-polttimoiden toiminta lopetettiin, mm. Tampereella 1790-luvun alussa.

1700-luvun lopulla arvioitiin jokaisen 15 vuotta täyttäneen miehen juovan viinaa 100% alkoholiksi muutettuna vuodessa n. 15 litraa, naisten puolta vähemmän. Sotaväki oli suuri viinan kuluttaja, esim. värvätyn sotilaan vuosittainen viinaisuus oli 18 kannua (n. 47 litraa), eli lähes litra viikossa. Sotamiehen kunnon ylläpitämiseksi viina katsottiin välttämättömäksi.

Vertailun vuoksi voidaan mainita, että Alkon viime vuoden tilaston mukaan kulutus maassamme oli 15 v. täyttänyttä asukasta kohti 15 litraa 100% alkoholiksi muutettuna. Tässä on otettu monopoliliikkeen myynnin lisäksi mukana myös kotivalmistus (viini, olut ja sahti), turistituliaiset, ulkomailla nautittu, laiton valmistus ja salakuljetus. Eli ollaan päästy taas samoihin kulutuslukemiin kuin 200 vuotta sitten. Joten, eipä ole pojasta (eikä tyttärestä) polvi parantunut.

ENTÄ SITTEN AUTONOMIAN AIKANA?

Venäjänvallan tultua v. 1809 alkoholilait pysyivät ennallaan, vuodesta 1829 luvallinen poltto-aika lyhennettiin pysyvästi 3 kuukauteen vuodessa. Vuodesta 1841 lähtien ei tarvinnut maksaa polttoveroa jos ei polttanut. Paloviinan polttovero oli edelleen riippuvainen tilan koosta (manttaaliluvusta), samoin polttoon käytettävän pannun koko. Esimerkiksi 1/3 manttalin talo, jollaisia monet vanhat kantatilat olivat, sai polttaa 30

kannun (78 litran) vetoisella pannulla. Se maksoi vuosittaisena polttoverona 6 leiviskää (51 kg) kuivia rukiita, veron saattoi suorittaa myös rahassa (ehkä n. 100 nykymarkkaa). Myyntiin polttava talollinen ei saanut anniskella, eikä myydä ½ tuoppia (6,5 dl) vähempää. Ei myöskään viedä torille tai markkinoille yhtä tuoppia (2,6 l.) vähempää. Kestikievarissa sai anniskella matkustavaisille.

Luvallisena aikana sai polttaa viinaa niin paljon kun vain ehti, pannut porisivatkin usein yötä - päivää. Viime vuosisadan alkupuolella viinan poltto ja käyttö saavutti huippunsa, samoin siitä aiheutuvat haitat. Niinpä valistuneemmat henkilöt alkoivat olla huolestuneita tästä. Heidän aloitteestaan perustettiin ensimmäiset raittiusseurat maaseudulle jo 1840-luvulla. Helsingin ensimmäinen raittiusseura "kohtuuden ystävät" perustettiin 1859.

Paloviinan kotipoltto kiellettiin lopullisesti vuoden 1866 alusta lähtien, se muuttui nyt valtion yksinoikeudeksi. Siltä ajalta on seuraavanlainen laulu: *"Vuonna kuusikymmentäkuus, tuli laki Suomeen uus. Viinaa kiellettiin keittämästä, juomapäiviä viettämästä."*

Vaikka laki on sen kieltänyt, on meidän päiviimme saakka ollut varsinkin syrjäseuduilla yritteliäitä henkilöitä, jotka ovat 'vaalineet' tätä vuosisataista perinnettä.

Ensimmäisen maailmansodan aikana oli maassamme osittainen kieltolaki, vuonna 1919 se muuttui täydelliseksi kieltolaiksi, joka kumottiin vasta v. 1932. Sen jälkeen alkoholin valmistus ja myynti on ollut taas valtion yksinoikeutena, joka monopoli nyt EU:n liittymisen myötä on alkanut murentua.

Entisaikana:

"Usein oli kylmä, usein oli nälkä.

Usein tuli tauti, ja aina kuolema.

Joka tilanteessa oli viina tarpeen."

Siteeraus on Ilkka Mäntylän kirjasta: Suomalaisen juoppouden kasvu.

Edellisen lisäksi on lähdekirjallisuutena käytetty mm. saman kirjoittajan teosta: Suomalaisen juoppouden juuret. □

Hevoskauppa

Reen jalakset kirskuivat kipakassa pakkassäässä kun joukko hämeen-kyröläisiä matkasi kohti Vesilahden Narvan markkinoita. Eräässä reessä istui karvareuhka korvilla ruutusotamies Yrjö Backbom Myllymäen kylästä vieressään Yrjö Usklander, niinikään sotilas.

- Olekkos huomannut Riihiniemen Yrjö, se hän on kanssa isäntää siellä kototorpassaan, sanoi Backbom matkakumppanilleen.

- Niin aina...

- Tekisköhän se hevoskauppaa mun kanssani, jatkoi Backbom

- Mmm...

- Jos vähän kehuis sitä, että kun se on ny isäntäkin, ja antais muutaman viinarityypyn, innostui Backbom.

...

Tultiin Kuralan kylään, missä kyröläiset tapasivat yöpyä.

...

- Olet kuulemma isäntä siälä kototorpassas, kehaisi Backbom tavattuaan Riihiniemen Yrjön kortteeritalon pihassa, - otakko piänet? Sotilas hamuili taskuaan.

- Tiärä... vastaili Riihiniemen nuori isäntä.

- Tehtäkö kauppoja, jatkoi Backbom miehen otettua tujaukset - mulla on kuule erinomanen hevonen...

...

Aamulla nousi Riihiniemen Yrjö päättään pidellen kortteripaikassaan ja meni aamutoimien jälkeen hevostaan valjastamaan.

- ...kele, tähän ontuu! jupisi Yrjö.

Siitä paikasta lähti Yrjö tavoittelemaan Backbomia, ja tämän löydettyään esitti kaupan peruuttamista.

- Kauppa mikä kauppa, rähähti Backbom.

Aikansa asiasta riideltään kiivastunut Riihiniemen Yrjö tokaisi:

- Käräjillä tavataan!

Edelläkerrottu on kirjoittajan värittämä kertomus. Todellisuudessa kauppa kyllä tehtiin ja sen purkaminen oli Ikaalisten kihlakunnanoikeudessa 1783. Seuraavassa ote pöytäkirjasta.

16§

Näille käräjille oli torppari Yrjö Yrjönpolka Riihiniemi Hiirisista haastanut sotamies Yrjö Backbomin Myllymäestä ja sitten kun osapuolet kutsuttuina olivat astuneet esiin, kertoi kantaja, että hän oli joulukuussa kuluneena vuonna vastaajan kanssa matkannut Narvan markkinoille. Hän oli yöllä ennen markkinapäivää Kuralan kylässä Vesilahden pitäjää vaihtanut hevosta Backbomin kanssa ja samalla antanut viimeksi mainitulle 1 riikintaalerin 36 skillinkiä väliä, mutta sillä puheella, että vaihto peruuntuu, elleivät hevoset ole vapaita vammoista. Seuraavana aamuna oli kantaja nähnyt, että se hevonen, minkä hän oli itselleen vaihtanut, ontui ja oli tahtonut että sopimuksen mukaan oli vaihto peruutettava. Backbom oli kuitenkin tästä kieltäytynyt ja siksi on kantaja ollut pakko haastaa hänet käräjiin. - Omana selityksensä Backbom selvitti, että kun vaihto tapahtui, hänen hevosensa oli täysin vapaa vammoista, mutta ehkä sitä oli yöllä vaihdon jälkeen joku muu hevonen potkaissut ja ontuminen olisi sattunut näin ja hevonen seuraavana päivänä olisi sen vuoksi ontunut. - Että Backbomin hevonen oli jo kauan ontunut kantaja oli haastanut todistamaan sotamies Yrjö Usklanderin, jota vastaan ei ollut jääviä esitetty, hän vannoi tavan mukaisen todistajan valan ja kun häntä oli muistutettu pysymään totuudessa hän kertoi, että hän jo marraskuussa viime vuonna oli nähnyt Backbomin hevosen ontuvan ja että kantaja myös oli silloin saanut siitä tietää.

Mutta matkalla Narvan markkinoille minne todistaja oli Backbomia seurannut ei todistaja ollut nähnyt hevosen ontuvan ennen kuin päivää vaihtamisen jälkeen. Muuta ei todistaja tiennyt ja sai poistua kun todistus oli luettu ja todistaja sen vahvistanut. - Nyt kertoi kantaja, että hän oli tiennyt Backbomin hevosen ontuvan viime syksynä kauan ennen Narvan markkinapäivää ja siksi hän todella on vaatinut vaihdon peruuttamista, koska hän huolimatta Backbomin vakuuteluista hevosen vammattomuudesta oli kuitenkin pitänyt sitä epäiltävänä. - Osapuolet poistuivat ja sitten tehtiin seuraava PÄÄTÖS:

Yllämainittu Yrjö Backbom väittää, että hevonen oli kunnossa kun vaihto tapahtui, siinä ei ollut vikaa. Mutta koska vaihto oli tapahtunut välipuheella ja kun kantaja Yrjö Yrjönpoika Riihiniemi seuraavana aamuna oli halunnut purkaa vaihdon, koska hevonen oli viallinen ja 4 § 1:Cap. kauppakaarella sitäpaitsi sellaisia tapauksia varten määrää 3 päivän moiteajan, niin harkitsee KO kohtuulliseksi purkaa vaihdon sekä velvoittaa Backbomin luovuttamaan saamansa hevosen kantajalle sekä 1 riikintaalerin 36 skillingin välirahan, jotka Backbom oli vaihdossa saanut. Tämän ohessa hänen tulee korvata kantajan vaihdon kautta kärsimät oikeudenkäyntikulut 1 riikintaalerilla. Muuten langetetaan Backbomille Rang. kaaren 2 § XII cap. mukaan 1 taalerin sakko.¹

Näin oli Riihiniemen nuori torpanisäntä saanut takaisin hevosensa ja rahansa. Oli kaiketi kokemusta rikkaampi. Hevoskaupoissa, etenkin markkinoilla, pitää olla tarkkana.

Ilman saat jos nilikuttaa, sanoo mustalaanen hevoosen vaihros.

Sananparsi Kauhavalta.

Antti Hietala

Tiipiä-Parkkinen

Hämeenkyrön Kalkunmäen Tiipiän taloon oli tullut vuonna 1659 vävy, Markku Heikinpoika, naituaan talon tyttären Kerttu Sipintytären. Markku lienee joutunut sotilaaksi, koska katoaa talon henkiveroluettelosta, mutta Kerttu jää. Sotilaathan eivät maksaneet henkiveroa. Talon väki oli vähentynyt, siellä ei asunut vuonna 1676 kuin kolme aikuista ihmistä. Mainittuna vuonna isäntänä mainitaan Tuomas Tuomaanpoika. Lääninveroluettelossa on aukko 1677-81. Markku Heikinpoika ilmestyy uudelleen Tiipiän verotietoihin vuonna 1682 ja nyt isäntänä. Samana vuonna siellä näkyy henkiveroa maksavan hänen tyttärensä Maria Markuntytär. Maria vihittiin 1685 nihti Mikko Tuomaanpoika Puukon kanssa. Maria oli asunut Tiipiässä muutamia vuosia avioiduttuaan, viimeksi 1697. Koska Mikko oli sotilas, ei hänen nimeään näy verotiedoissa, mutta näkyy hänen nimensä, jos ei muuten niin velallisten listoilla. Hän oli ostanut tupakkaa velaksi Turussa kauppiaas Carl Pictoriukselta vuosina 1704 ja 1706 ja jäänyt velkaa 8 kuparitalaria.²

Marian äiti Kerttu Sipintytär kuoli 1690 ja Markku Heikinpoika jatkaa isäntänä vielä muutaman vuoden kunnes luovuttaa tehtävät pojalleen Yrjölle 1694 joka mainitaan Tiipiän isäntänä vielä 1697. Sitten tulivat suuret kato- ja kuolonvuodet. 'Hämeenkyrön historia I'-kirjassa kerrotaan että mm. Tiipiästä puuttuivat asukkaat 1698, mutta mainitaan että tiedot eivät ole kovin luotettavia, vaan esimerkiksi tiloilta on ehkä vain lähdetty pois.

Uskoisin näin käyneen Tiipiänkin asukkaille. Kun Heinijärven Parkkisen talon väki kuoli suurina kuolonvuosina, niin että eloon jäi vain emäntä, sinne tuli uudeksi isännäksi 1698 Yrjö Markunpoika ja asukkaiksi lanko Mikko sekä tämän vaimo Maria ja lapset. Tiipiän asukkaat olivat lähteneet syystä tai toisesta asumaan Parkkiselle.

¹ Suomenkos ja selvennös Jorma Räsänen.

² Terhi Nallinmaa-Luoto: Hämeenkyrön historia II

Olavi Kallioniemi

Eräässä seuran tilaisuudessa kuulin, että Eeva Anero on vakavasti sairaana. Yllättävän pian tämän jälkeen oli lehdessä hänen kuolinilmoituksensa. Olimme vielä jokin aika sitten ajatelleet pyytää häneltä kirjoitusta Orpanaan. Olemmehan usein aikaisemminkin julkaisseet hänen tekstejään, jotka koskettelivat lähinnä kahta paikkakuntaa, Lempäälää ja Tamperetta.

Olin ollut kirjeenvaihdossa Eevan kanssa erästä lempääläistä perinteen kerääjää koskevassa asiassa jo ennenkuin tunsimme toi-

siamme, mikä tapahtui sitten, kun toimimme samassa koulussa. Hän kertoi perinteen kevanhemmalta ajalta kuin mihin haastattelijan omat muistot yltävät.

Kävin kerran Aneron talossa Kuljussa. Hyvänä oppaana oli postikortti, jonka Eeva oli teettänyt. Talo oli todellinen historian ja perinteen harrastajan koti, toinen niistä kodeista, jotka ovat vuosien varrella erityisesti jääneet mieleeni.

Sain aikoinaan Eevalta eräitä äänitteitä omaa työtäni varten. Poimin tähän nauhalta seuraavan tarinan, jonka on kertonut Helvi Järvi-Haavisto.

Rakkautta ensi silmäyksellä

Kaikki kai tietävät, missä Hennerin kartano on tässä pitäjässä, Kirkkojärven rannalla, vastapäätä kirkkoa. Sitä omisti viime vuosisadan puolivälissä ja vähän sen jälkeen maanmittari Lind, jolla oli hyvin kaunis, Nanna-niminen tytär. Nanna ystävystyi neiti Anna Fallerin kanssa, joka vieraili usein sisarensa rouva av Hestonin luona Kukkolan kartanossa. Myöhemmin Anna Faller meni naimisiin ja hänestä tuli Anna Lindholm ja silloin minä nuorena tyttönä, kaikkein romantiikannälkäisimmässä iässä tutustuin tähän pyöreään äidilliseen pikisilmäiseen Anna Lindholmiin. Häntä kiinnostivat tavattomasti kaikki vanhat asiat ja hän kertoi minulle, nuorelle tytölle vanhoja nuoruudenmuistojaan.

Kun hän oli Nanna Lindin ystävä, olivat he paljon yhdessä ja hän kertoi, että tämä Nanna rakastui luutnantti Adolf Aminoffiin, meni hänen kanssaan kihloihin ja sitten valmistettiin häitä Hennerissä. Pariskunta päätettiin vihkiä pihassa olleen omituisen kakkärämännyn alla, josta sitten myöhemmin taru kertoo, että joka tämän männyn hävittää, se kuolee heti. Myöhemmin oli joku talon renki hävittänyt muurahaispesän männyn juurelta ja hän sairastui ankarasti. Tietysti kaikki mielikuvitusta, mutta niinhän taas nykyäänkin uskotaan kaikkeen yliluonnolliseen.

Heidät vihittiin sitten kaikessa upeudessaan ja komeudessaan siellä männyn alla. Häihin tuli sulhasen veli kapteeni Aleksander Aminoff. Hän rakastui heti morsiameen ja morsian häneen, niin että avioero pantiin heti alulle, heti vihkiäisten jälkeen. Koko häi-ilän nämä kulkivat puutarhassa ja sulhanen sai murjottaa yksikseen. Muistaakseni minä sitten yritin häntä vähän lohdutella, sanoi Anna Lindholm, mutta eihän se paljon mitään auttanut. Myöhemmin minä sitten kuitenkin jouduin rakkauden postiljooniksi, kertoi Anna edelleen, sillä eivät he voineet käydä julkisesti kirjeenvaihtoa, vaan Nanna vei kirjeensä määrätyn kiven alle Hennerin lähettyville. Minä kävin iltahämärissä sen hakemassa ja toimitin postiin.

Niin tästä tuli avioliitto kapteeni Aleksander Aminoffin kanssa. Kapteeni kohosi arvossa hyvin nopeasti. Hänestä tuli loppujen lopuksi kenraali ja vieläpä Kaukaasian käskynhaltija, niin että Nanna joutui Kaukaasiaan. Meidän kontaktimme vähitellen katkesivat. Joskus me kirjoittelimme toisillemme, mutta en tiedä hänen kohtalostaan enää, sielläkö hän kuoli vai tuliko takaisin Suomeen. Heillä ei ollut lapsia, että olisin sitäkään kautta saanut mitään tietoa.

Luutnantti Adolf Aminoff menetti jollain tavalla hermonsä, niin että hän kulki vain

talosta taloon, sukulaiskartanosta toiseen antamassa lapsille alkeisopetusta.

Kiinnostuin tutkimaan, onko edellinen tarina totta. Pitkän etsinnän jälkeen havitsin, että kysymyksessä onkin **Armfeltin** suku. Sieltä selvisi tarinan totuus.

Sen mukaan **Amanda Carolina Lindh** on syntynyt Lempäälässä 10.11.1842 maanmittari Bror Sven Lindhin ja vaimonsa Carolina Ulrika Liljestrandin tyttärenä solmi avioliiton vähän yli 16-vuotiaana **August Edvin Armfeldin** (s.1836) kanssa Lempäälässä 15.3.1859. He saivat avioeron 3.1.1863. Sen jälkeen hänet vihittiin uuteen avioliittoon edellisen miehensä veljen **Alexander Johan Fredrikin** (s.1826) kanssa 20.3.1863. Armfelt palveli useissa merivoimien upseerintehtävissä, kohosi kontra-amiraaliksi ja toimi kauan Siperiassa ollen mm. Amurinmaan kuvernöörin erikoistehtävissä ja Vladivos-

tokin sataman johtajana. He saivat kahdeksan lasta. Kahta ensimmäistä, vajaan vuoden ikäisinä kuollutta lukuunottamatta, kaikki ovat syntyneet Siperiassa.

Nuoruuden rakkaus ei kuitenkaan kantanut loppuun saakka, vaan Amada ja Alexander erosivat 1.6.1890 ja jo elokuun 24. päivänä samana vuonna Amanda vihittiin uuteen avioliittoon kapteeni Vasili Lavrovin kanssa. Alexander kuoli Helsingissä 1898. Amandan kuolinaikaa ei mainittu, eihän hän ollut silloin enää Armfelteja ja asuikin varmaan Venäjällä.

August saattoi todella järkyttyä, kun Amanda hylkäsi hänet, sillä hän erosi armeijasta vuonna 1860 ja toimi sen jälkeen mm. sähköttäjänä Torniossa ja Viipurin asemalla, kansakoulunopettajana Artjärvellä ja Pyhäjärvellä U.I.(nyk.Karkkilaa)

Hän solmi avioliiton vuonna 1865 halikkolaisen torpparin tyttären kanssa ja kuoli vuonna 1905 Halikossa. o.k. □

Seuraavassa hieman erilainen kertomus Eeva Aneron koostevihosta 'Vanhaa Kuljua'. Sen on kertonut Erkki Rantala v.1977, muistiin merkinnyt Eeva Anero.

Pienen pojan kaupunkimatka

»Töitä koitettiin kovasti lapsillakin teettää, ja vaari-vainaa sano ja isä, että kun oot kovasti flinkki, tarkotti että ahkera, niin pääset sitte Tampereelle, kun mennään maitokaupoille. Se oli niin suuri juhlatilaisuus, että viikkoon en paljo nukkunu.

Kun se päivä koitti, että pääsin Tampereelle, sitä noukittiin kovasti kielonkukia, ja niitä myytiin siälä kuormasta pukettikau-palla. Se oli aamulla kello neljä kun rautapyöräraitilla lähdettiin. Täyty kello kuuteen päästä Tammelan torille. Siellä oli sata, välliin kaksikin sattaa hevosta. Ylleinen tapa oli, että pyydettiin maistiaisia. Kun sitä puoli kahveekupillista lorautettiin kannunkanteen, niin akat pääsi jo puoli suurukseseen, kun sata kuarmaakin oli.

Vaari-vainaa oli jo viikkoja sanonu, että siällä näet sitten autoja, mutta niin huono onni oli, että yhtään autoa en nähny. Aleksis Kivenkadulla mentiin Puupposen puoriin, ja

piirros Antti Hietala

siellä tehtiin puoriostokset: toppasokeria ja raakaa kahveeta. Se oli Jaava-kahveeta ja se turpos kauheesti. Naapurin emännätkin kävi katsomassa, että mitä kahveeta ostettiin ja turposko se kauheesti. Mutta siellä kaupassa se oli tarkkaavaista seurata, koska kauppias teki truutin ja pani mansikkakaramellia truuttiin kaupanpäällisiksi. Toi jäi erikoisesti mieleeni, että kauppiasalla oli kynä korvan takana.

Kaikkein juhlallisinta tällä Tampereen-reissulla oli se kottiin palluu. Siältä oli ostettu Tammelan torilta nisurievä ja varttikilo halpaamakkaraa. Ne pantiin pakettiin ja heinien alle. Matkalla tuala Koivistokylän tienhaarassa avattiin se paketti, ja voi varjelle, kun se maistu hyvälle, kun ei sitä ollu mukulana semmosiin herkkuihin tottunu.»

□ □ □

Tampereen seudun sukututkimusseura r.y:n kirjaston hankinnat vuonna 1995

Alajoki, Jaana	Aitolahti - matkalla kaupunkiin. Tampereen kaupunki ja Kanta-Aitolahden asukasyhdistys. Tampere 1994.
Ameë, Anneli	Ameen ja Annalan suvut Vesilahden Ameë-järven ja Toivolan joen rantamilta. Salo 1994.
Brenner, Alf julk.	Oulun kaupungin perunkirjoituksia 1653-1750. Tampere 1963.
Brenner, Alf julk.	Oulun kaupungin perunkirjoituksia 1750-1779. Tampere 1964.
Brenner, Alf julk.	Oulun kaupungin perunkirjoituksia 1779-1800. Tampere 1966.
Harjula, Kristiina	Unelma Pispalasta. Julk. Pispalan asukasyhdistys ja Tampereen kaupunki. Tampere 1992.
Helsingfors Släktforskare rf.	Släktforskare-lehti, vuosikerta 1995.
Hopia, Kristiina	Risto Laurinpoika Hopia Vpl Pyhäjärveltä.
Hopia, Kristiina	Pyhäjärvi Pogost manthal 1724
Hopia, Kristiina	Pyhäjärvi församling numero 5 1754
Hopia, Kristiina	Sackola Pogost manthal 1724
Hopia, Kristiina	Sackola Församling numero 9 1754
Hämeenlinnan sukututkimusseura ry.	Esivanhempaintauluja no 1. Hämeenlinna 1995.
Iso-Pirttijärven sukuseura r.y.	Mommon aitta: Ruoveden Mommon aitta 1400-luvulta. Virrat 1993.

Jacobstadsnejdens släkt- och bygdeforskare r.f.	Släkt och Bygd 1989
Kankaanpää, Matti J.	Oman talon historia. 1995.
Karskela, Sirkka	Sukututkijan tietokirja. Jyväskylä 1994. Kolmas korjattu painos. (2 kpl)
Keravan seudun sukututkijat r.y.	Sukuvakka 1/1995
Lahden seudun sukututkijat ry.	Sukset (lehti), vuosikerta 1995.
Lehtonen, Seija	Lakialan Perttulat. Tampere 1994.
Manninen, Heikki toim.	Tunne sukusi. Sukuseuratoiminnan opas. 1994
Melasten sukuseura ry.	Vitsaskosken Melasten suku II. Sukututkimuksen suorittanut ja aineiston koonnut Kaija Melanen. Jyväskylä 1995.
Mänttärin sukuyhdistys ry.	Niinipuu 1. Mänttärin sukuyhdistyksen jäsenlehti 1995.
Nallinmaa-Luoto, Terhi	Savon ja Karjalan Vartiaisia 1500- ja 1600-luvuilla. Vartiaiset ry:n julkaisuja. Helsinki 1994.
Oulun sukututkimusseura ry.	Oulun Sukututkija lehti. Numerot 1993:1, 1994:1 ja 2, 1995:1
Pessi, os. Solala, Seija	Solalan suku. Lähtöisin Längelmäeltä. 1994, lisäyksiä 1995.
Raevuori, Yrjö	Tamperelaisia sukuja. Tampere 1932.
Salon seudun sukututkijat r.y.	10-vuotisjuhlajulkaisu 1/1995 ja jäsentiedote 2/95
Saloniemi, Marjo-Riitta	Herrasväen kesäretki. Kesänviettoa Tampereen seudulla sata vuotta sitten. Tampereen museoiden julkaisuja 32. Tampere 1994.
Salovaara, Aaro	Kipunoita seppä Eerikin alasimelta. (Eerik Sundell 1817-1884, Vihti) Sukututkimus: Salovaarat Hausjärveltä, Vuorensolat Nurmijärveltä, Laihot Läyliäisistä ja Honkaset Perttulasta.
Soininen, Tuija-Liisa	Masunni. Kirjoituksia Tampereelta ja Pirkanmaalta 1. Julk. Tampereen Museot. Näkökulmia Pirkanmaan esihistoriaan.
Sukuseurojen keskusliitto ry.	Sukuviesti-lehti (vuosikerta 1995)
Sukutietotekniikka ry.	Sukutieto-lehti (vuosikerta 1995)

Sukututkimustoimisto Radix	Asiakastiedote 1/1995
Suomen Historiallinen seura	Jäsenlehti (vuosikerta 1995)
Suomen Historiallinen Seura ja Historian Ystävien liitto	Historiallinen aikakauskirja, vuosikerta 1995
Suomen Sukututkimusseura	Genos (lehti), vuosikerta 1995.
Suomen Sukututkimusseura	Sukutausta Nro 4 - huhtikuu 1995. Tiedote sukututkimusseuroille.
Tampereen seudun sukututkimusseura r.y.	Talvi-Orpana 1/1995. Syys-Orpana 2/1995
Tampereen seudun sukututkimusseura r.y.	Vuosikirja 1994 XV:1, Vuosikirja 1994 XV:2. Vuosikirja 1995 XVI:1
Tampereen seudun sukututkimusseura r.y.	Esipolvitauluja N:o 6. Erillisjulkaisusarja N:o 11
Tuisku-Camenaesus sukuseura	Tuisku 1/1995 (lehti)
Vartiaiset ry.	Vartiaisten viesti 4 - 1994. Lehti.
Vartiaiset ry.	Vartiaisten viesti (lehti), vuosikerta 1995.
Vasa släkt- och bygdeforskare rf.	Medlemsblad för Vasa släkt- och bygdeforskare rf. Vuosikerta 1995.
Vuorenoja, Urpo	Karkkua koskevaa aineistoa. (Monisteita).